BAHAR
2010
İNSAN
BİLİMLERİ
DERGİSİ

idea

A JOURNAL OF HUMANITIES

İlter Turan, Frank Lovett,
David Wootton, Ece Öztan
ve
Jean-Yves Frétigné'den

CUMHURİYET VE DEMOKRASİ

YAZILARI

belge
yayınları

idea

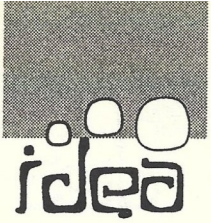

İNSAN BİLİMLERİ DERGİSİ

A JOURNAL OF HUMANITIES

CİLT:2 SAYI:1
BAHAR 2010

belge yayınları

İNSAN BİLİMLERİ DERGİSİ idea A JOURNAL OF HUMANITIES

Sahibi: Belge Uluslararası Yayıncılık adına Ragıp Zarakolu

Editör: Cengiz Çağla, *Yıldız Teknik Üniversitesi*

Yayın Kurulu:
Besim F. Dellaloğlu, *Galatasaray Üniversitesi*
Neriman Hacısalihoğlu, *Istanbul Üniversitesi*
Nesrin Kalyoncu, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
Nedim Nomer, *Sabancı Üniversitesi*
Nermin Saybaşılı, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*

Editör Asistanları:
Elif Bali, *Yıldız Teknik Üniversitesi*
Cihan Deniz Zarakolu, *Belge Uluslararası Yayıncılık*

Danışma Kurulu:
Fikret Adanır, *Sabancı Üniversitesi*
Samir Amin, *Arab African Research Center (AARC)*
Fulya Atacan, *Yıldız Teknik Üniversitesi*
Ruhi Ayangil, *Yıldız Teknik Üniversitesi*
Mustafa Aydın, *Kadir Has Üniversitesi*
Suavi Aydın, *Hacettepe Üniversitesi*
Gülsen Bal, *Institut für Kunst und Gestaltung, Wien*
Richard Boyd, *Georgetown University*
Hamit Bozarslan, *École des Hautes Études en Sciences Sociales*
Nergis Canefe, *York University (CA)*
Gökhan Çetinsaya, *İstanbul Şehir Üniversitesi*
Philippe Corcuff, *Institut d' Études Politiques de Lyon*
İsmail Coşkun, *İstanbul Üniversitesi*
Janet Coleman, *London School of Economics and Political Science*
Çiğdem Dürüşken, *İstanbul Üniversitesi*
Beliz Güçbilmez, *Ankara Üniversitesi*
Haldun Gülalp, *Yıldız Teknik Üniversitesi*
Zeynep Günsur, *Kadir Has Üniversitesi*
Sema Erder Gürsel, *Bahçesehir Üniversitesi*
Mehmet Hacısalihoğlu, *Yıldız Teknik Üniversitesi*
Meltem Karadağ, *Gaziantep Üniversitesi*
Levent Köker, *Atılım Üniversitesi*
Fulco Lanchaster, *Università degli Studi di Roma "La Sapienza"*
Gencer Özcan, *İstanbul Bilgi Üniversitesi*
Mehmet Ölmez, *Yıldız Teknik Üniversitesi*
Yetkin Özer, *Dokuz Eylül Üniversitesi*
Korkut Tuna, *İstanbul Üniversitesi*
Faruk Ülgen, *Université Grenoble 2*
David Wootton, *York University (UK)*

Temsilciler:
Levent Ünsaldı, Ankara
Didem Bayındır Yenici, Londra
Paola Ebranati, Roma

İngilizce yazılar editörü:
Luc Spencer de Rosay

Hukuk danışmanları:
Özcan Kılıç, İnan Yılmaz

Konsept: Faruk Çağla

Web tasarım: Emin Uzun

Adres:
Divanyolu Cad. Binbirdirek İşhanı No: 15/1 Sultanahmet/İstanbul
Tel/Fax: 0212 638 34 58

E-mail: idea@journalidea.com
Web sitesi: www.journalidea.com

İç/Kapak Baskı-Cilt:
Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi
C Blok 239, Topkapı, İstanbul
0212 613 12 11

CİLT:2 SAYI:1
BAHAR 2010

İÇİNDEKİLER

Editörden 5

CUMHURİYET VE DEMOKRASİ

İlter Turan, Demokrasi tip ve tipolojileri 11

Frank Lovett, Republicanism and democracy 35

David Wootton, Cumhuriyetçiliğin gerçek kökenleri:
Baron'un müritleri ve Venturi 53

Ece Öztan, Cumhuriyetçi yurttaşlık, çokkültürlülük ve kadın yurttaşlar 85

Jean-Yves Frétigné, Günümüz Fransa'sında Cumhuriyet ve Ulusal Kimlik ... 115

SERBEST KONULU MAKALELER

Didem Bayındır-Yenici, Çocukları konumlandırmak:
evlatlarımız mı, altkültür üyeleri mi, yoksa geleceğin yurttaşları mı? 133

Deniz Vardar, "Popülizm"i kavramlaştırma-kuramlaştırma çabaları ve
Türkiye siyasal yaşamında bir kullanım denemesi 161

Aylin Kılıç, "Kutsal Meryem" mi "lanetli Havva" mı?: mitoloji, din ve
bilimde kadın imgesi üzerinden bir "Antichrist" değerlendirmesi 185

Ester Ruben, Yardımcı bir tedavi yöntemi olarak okuma terapisi:
bir kişisel deneyim 207

E. Filiz Dürük ve İlhan Ersoy, "Konsept Albüm" formunun Türk popüler
müzik üretimi içindeki yeri: Kardeş Türküler grubu örneği 223

"Konsept Albüm" Formunun Türk Popüler Müzik Üretimi İçindeki Yeri: Kardeş Türküler Grubu Örneği

E. Filiz Dürük

İlhan Ersoy

Giriş

Albüm, müzik endüstrisinde single ve müzik videosu gibi başlıca pazarlama formlarındandır. Kayıt ve üretim teknolojisinin gelişmesine paralel olarak kayıt malzemesinin ses kalitesi, süresi, hızı gibi konulardaki yeni arayışlar sonucu kayıt şirketleri, 1950'lerde 12 inç $33^1/_3$ rpm LP'yi (long play) ve 7 inç 45 rpm EP (extended play) single'ı geliştirdi[1]. Albüm, 1960'larda format olarak önemli hale geldi, 1980'lerde kaset ve CD teknolojisinin gelişmesiyle birlikte yaygınlaştı.

Albüm türleri saygı albümü (tribute album), Yardım albümü (benefit album) ve konsept albüm (concept album) olarak sınıflanır[2]. Saygı albümü, seslendiricinin orijinal çalışmaya övgü niteliğinde bir araya getirdiği cover şarkılarının derlemesidir. Yardım albümü, kayıtları ve icraları sanatçı tarafından belirli politik ve insani amaçlar için bağışlanan şarkıların toplandığı albümdür. Konsept albüm, birbirinden bağımsız bir dizi şarkının tek bir tema çerçevesinde art arda getirilerek anlatısal bir çalışmaya dönüştürüldüğü albümdür.

Konsept albümün yaygın kullanımı *rock* müziği içinde olmuştur. *Rock* müzik, ABD'de 1960'lı yıllarda özellikle Vietnam Savaşı'na, kapitalizmle gelen adaletsiz gelir dağılımına, işsizlik sorununa, uyuşturucuya karşı orta sınıfın ayaklanması niteliğinde ortaya çıkar. Beatles grubunun orta sınıf çatlağını vurguladığı, kişisel nefretlerin dışavurumunu yansıtan "Sgt. Pepper's Lonely Hearts Clup Band" (1967) adlı albümü ilk önemli konsept albüm olarak

E. Filiz Dürük,Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyesidir. filiz.duruk@deu.edu.tr

İlhan Ersoy, Ege Üniversitesi, Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı öğretim üyesidir. ilhan.ersoy@ege.edu.tr.

1 Roy Shuker, *Key Concepts In Popular Music*, London, Routledge, 1998.

2 a.g.e.

tanınır. Frank Zappa "We're Only in It for The Money" (1967) albümünde barış ve sevgi kuşağını kapitalizm tarafından kümese tıkılmış olmakla ve müzisyenleri karlı ticari girişime dönüştürmeleriyle suçlar. The Kinks'in "Arthur Or Decline Of The British Empire" (1969) adlı çalışması, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki kötü koşullar yüzünden Londra'dan Avustralya'ya taşınmaya karar veren işçi sınıfından bir İngiliz'i; Camel'in "Nude" (1981) adlı çalışması ise, savaşta birliğinden ayrı kalıp ölüme terk edilen, yirmi dokuz yıl sonra bulunup kahraman haline gelen, ama yeni yaşamına adapte olamayan bir askeri anlatan konsept albümlerdir.

Konsept albümlerin *rock*'ın kendi içinde çeşitlenmesiyle oluşan türlerde ve *caz*, *country*, *blues* gibi türlerde de değişik temalar üzerinde yoğunlaşarak kullanıldığı görülür. Örneğin *heavy metal* türündeki konsept albümler mitolojiden beslenerek insanın hayallerini ve kalbindeki cennet arayışını vurgularken; *country* türündeki konsept albümler itibar, saygınlık, gurur gibi temaları işler. Sonuç olarak, konsept albümler stil olarak birbirinden ayrılan müzik türlerinde kavramsal olarak aynı işlevi üstlenir.

Türk Popüler Müzik Üretimi İçinde "Konsept Albüm"ün Gelişimi

Türkiye'de yapılan konsept albümlere baktığımızda alternatif rock, alternatif pop ve protest müzik içindeki örneklerini görürüz. Bülent Ortaçgil'in "Benimle Oynar Mısın?" (1974) albümü ve Barış Manço'nun "2023" (1975) adlı albümü belirli temalar üzerine işleyiş sergilemeleri yönüyle Türk popüler müziği içindeki ilk konsept albümler olarak karşımıza çıkar. Bülent Ortaçgil'in *oyun* imgesi etrafında dönen şarkıların birbirleriyle iç bütünlük içinde sıralandığı "Benimle Oynar Mısın?" albümü, daha sonra yapılan konsept albümlere öncü niteliği taşır. Orijinalinde büyük kitlelerin sorunlarını dile getirmek üzere kullanılan konsept albüm formu Bülent Ortaçgil örneğinde toplumsal göndermeler yerine, döneminin kentli burjuva ve orta sınıf gençliğinin bireyselleşme sorunsalını ele alır[3]. O dönemde fazla ilgi görmeyen bu albüm, Bülent Ortaçgil'in 90'larda yeniden popülerleşmesi ve genç müzisyenler tarafından örnek alınan bir müzisyen olmasının etkisiyle kendisini güncellemiş, 1990'da "Benimle Oynar Mısın?"'ın devamı niteliğindeki "2. Perde" albümü ortaya çıkmıştır.

1990'lar ve sonrasında konsept albüm formunda üretim veren iki ayrı eğilim oluşur. Bunlardan biri bireysel duyarlılıkları ve kentli orta sınıf insanın yalnızlaşmasını ele alan alternatif pop çalışmalarıdır. Diğer eğilim ise toplumsal kaygıları ele alan protest müzik çalışmalarıdır. Bahsedilen ilk eğilimin örnekle-

3 Orhan Kahyaoğlu, *Bülent Ortaçgil: Ayrı Düşmüşüz Yan Yana*, İstanbul, Çivi Yazıları, 2002, s. 122-125

ri arasında İlhan İrem'in insanın yaşam evresini "Pencere" (1983), ölüm evresini "Köprü" (1985), ölüm ötesi evresini ise "Ve Ötesi" (1987) başlıklarıyla ele aldığı albümleri ve daha sonra bu üç evrenin tek bir albümde toplandığı "Pencere, Köprü ve Ötesi" (1990) albümü, Kargo'nun "Yalnızlık Mevsimi" (1998), Mirkelam'ın "Unutulmaz" (2001), Cemali'nin "Hayat" (2001), ve son dönem çalışmalardan Emre Aydın'ın "Afili Yalnızlık" (2006), Cem Köksal'ın kişinin kendi iç hesaplaşmalarının konu edildiği "Siyah Beyaz Masallar" (2007) albümleri sayılabilir. Bu çalışmalar bireysel iç hesaplaşmaları konu alan şarkıların birbirinin devamı niteliğinde kurgulanmasıyla oluşturulmuştur.

Diğer eğilimde yer alan çalışmalarda ise kendi döneminin güncel toplumsal olaylarını konu alan şarkılar birbirine gönderme yaparak kurgulanır: Fikret Kızılok'un Uğur Mumcu'nun Cumhuriyet Gazetesi'nde yazdığı "Sesleniş" adlı köşe yazısını senfonik şiir haline getirdiği "Vurulduk Ey Halkım" (1995) ve Atatürk'ün ağzından konuştuğu "Mustafa-Kemal-Bir Devrimcinin Güncesi" (1998) albümleri, Grup Yorum'un F tipi ceza evlerindeki ölüm oruçlarını konu alan "Boran Fırtınası" (1998) albümü, Rojda'nın Kürt kadınının yaşam zorluklarını konu alan "Sebra Min" (2006) gibi.

Kardeş Türküler grubunun "Doğu" (1999) albümüyle başlayan ve "Bahar" (2005) albümüyle devam eden konsept çalışmaları, işlediği temalar bakımından olduğu kadar müziksel tını ve tavırda da kültürel değerleri ve kültürel birlikteliği vurgulamaları yönünden öncüllerinden farklılık gösterir. Çalışmalarında Türkiye'ye özgü çok kültürlü yapıyı ve kültürel kardeşliği vurgulayan Kardeş Türküler, politik düzeyde kültürel farklılıkların "ulusalcı" bir yaklaşımla ele alınması nedeniyle –kendiliğinden- ideolojik çağrışımlara açık hale gelmiştir. Kardeş Türkülerin konsept çalışmaları öncü niteliği taşıyarak kendisinden sonra benzer temalarda ve tarzda konsept çalışmaların yapılmasının yolunu açmıştır.

Kardeş Türküler Grubunun Konsept Albüm Çalışmalarında Düşünsel Zemin

Kardeş Türküler grubunun çalışmalarını belirli bir konsepte göre, 'aynı coğrafyada yaşayan halkların kardeşliği' konseptine göre hazırladıkları görülür. Grubun ilk albümü olan "Kardeş Türküler" (1997) Türk, Gürcü, Laz, Kürt, Ermeni halk şarkıları ile Alevi müziğinden örnekler içerir ve aynı coğrafyada yaşayan halkların müziklerini gündeme getirmeyi hedefler. Albüm bir anlamda halk şarkılarının, dönemin müzik piyasasında standart tarzlarla ve yüzeysel olarak ele alınmasına alternatif bir yorum niteliği taşır[4]

4 http://kardesturkuler.com/pages/1999kt.htm. (erişim tarihi:12 Ocak 2009)

"Doğu" (1999) albümü ise daha odaklı şekilde *göç* teması çerçevesinde, Fırat'ın doğusundan başlayıp güneye inen bir Doğu'da yaşayan halkların ortak noktalarını ele alan bir konsept albüm olarak karşımıza çıkar. Albümde geleneksel müziklerin yeniden yorumlarının yanı sıra, malzemesi yine geleneksel müzik olan, bölgelerin kültürel ve müziksel öğelerinin iç içe geçmeye başladığı yeni müziksel ifade tarzları geliştirmeye yönelik deneysel çalışmaların da yer aldığı görülür. Kardeş Türküler deneysel çalışmalarında "yeniden kurgulama" veya "imgesel inşa" biçimini kullanır.[5] Kardeş Türküler'in "Doğu" albümü hakkındaki düşünceleri şöyledir: "*Bu halklar yüzyıllarca bir arada yaşamışlar ve bu müzik, ortak yaşama formlarından türetilmiş. Bundan sonrası için de böyle bir şey neden olmasın? Aslında, geleceğe dönük küçük bir kurgu yapma derdinde olan bir albüm yaptık*".[6] Albümde Türkçe, Türkmence, Kürtçe, Ermenice, Arapça, Süryanice türküler yer alır. Albüm kapağında Türkçe olmayan şarkı sözleri Türkçeye çevrilmiş halde verilir, sözlerde anlaşılamayacağı düşünülen özel terimler ayrıca açıklanır. Bu kültürlerde ortak kullanılan ya da kullanımlarında farklılaşan müziksel üsluplar, gelenekler, dramaturjiler açıklamalı olarak belirtilir. Albümde Yezidilerin geleneklerinden bir kesit içeren metnin müziksiz okunmasına, "Kerwane" başlıklı beste denemesine, uzun hava formunda bir türkünün ritmik olarak kurgulandığı "Turna" başlıklı türküye yer verilir.

Kardeş Türküler'in yine çok kültürlülük anlayışıyla hazırladığı Alevi deyişleri, Çingene ve Rum halk şarkılarına yer vererek kültürel çeşitliliğin sınırlarını genişlettiği "Hemavaz" (2002) albümünden sonra grup, "Bahar" (2005) albümünde Anadolu, Mezopotamya ve Trakya halkları ve dinleri için ortak bir anlamı bulunan "Bahar bayramları"ndan (Hıdrellez, Newruz, Hampartzum, Rozelya günü vb.) yola çıkarak diğer bir konsept albüm temasıyla karşımıza çıkar. Türk, Arap, Çerkez, Gürcü, Roman, Kürt, Ermeni halk şarkılarının ve bestelerinin yer aldığı "Bahar" albümünde 'halkların kardeşliği' vurgusunun yanı sıra 'dinlerin kardeşliğine' de dikkat çekilir ve Anadolu Hıristiyanlığı, Aleviliği ve Sünniliği'nin bir aradalığı vurgulanır. Albümde yer alan "Medet" ilahisi bu ortaklığın bir örneğidir.

Müziksel Tını ve Tavır Açısından Kardeş Türküler

Kardeş Türküler'in müziği *folk rock*'ın Türkiye'deki bir biçimlenmesi tarzındadır. *Folk rock*, *rock* geleneğini ve "amplified instrumentation"[7] tekniğini

5 a.g.e.

6 Siren İdemen ve Ulaş Özdemir, "Cudi'de Bir Tavus Kuşu", *Roll Dergisi*, İstanbul, 2000, no. 49.

7 Enstrümanların sesini yükseltmek ve yeni tınılar üretmek amacıyla çalgılarda teknolojik gelişmelerden yararlanılması.

kullanırken bunları folk stili tekniklerine ve çalgılarına adapte eden, halk şarkısı yapılarının ve güncel temaların üzerine inşa edilmiş bir türdür. Bu türde, halk şarkılarıyla *rock*'ın vokal, çalgısal, ritmik buluşları birleşir[8]. *Folk rock*'ta en önemli görülen konulardan biri, sözlerin içeriği ve işlenişidir. Halk şarkılarını ana malzeme olarak kullanan Kardeş Türküler'in müziğinde, *folk rock* türünde öne çıkan öğeler olan geleneksel çalgılarla elektronik çalgıların bir arada kullanılması, şarkı sözlerine ve konser icrasına verilen önem, doğaçlamalar, kolaj çalışmalar, deneysel çalışmaların bulunduğu görülür.

Grup üyelerinin müzik geçmişlerinin çeşitliliği, kapalı bir üsluplarının olmamasına ve çalışmalarında müziksel denemeler yapmaya açık olmalarına yol açmıştır. Grup üyeleri albümlerinde halk şarkılarını temel malzeme olarak işlemekle birlikte müziksel yaratıcılıklarını yerel seslerle sınırlamamışlardır.

"Sekiz-on yıllık tarihe bakıldığında buradaki insanlar [grup üyeleri], çok çeşitli müzikler söyledi ve dinledi. Bir dönem zenci ilahileri söylendi. Bir dönem olmak üzere, pek çok rock albümü dinledik. Son dönemde rock müziğinin de çeşitlenmesi söz konusu. O noktada aslında biz koptuk. Çünkü daha çok yerel seslere yöneldik"[9].

Kardeş Türküler yerelliğin, bir müziği "olduğu gibi" veya "otantik" olarak icra etme olarak anlaşılmaması gerektiği duruşunu sergiler. Yerellik, yerleşik bir görüşe göre bir müziğin otantik olarak seslendirilmesi anlamında kullanılır. Ancak Kardeş Türküler, *"halklar ve toplumlar arasında yaşanan kültürel alışverişin, kimin kime ne verdiği (veya ne aldığı) türünden sabit ayrımlar yapılmasını imkansız kıldığı bir coğrafyada müziklerin de bu kaynaşmadan etkilenmemeleri düşünülemeyeceği"* ifadesini savunur[10]. Halk müziklerinin doğasında olan kültürel alışveriş sonucu oluşan devamlı dönüşümü dışlamaya ve onları değişmez formlar olarak ele almaya karşı çıkan Kardeş Türküler, müziksel kaynaşmaları işleyecek bileşik müzik tarzlarının üretilmesi yönünde hareket eder. Grup bu yolla ritm, ezgi, vokal tarzları, icra teknikleri gibi müziksel öğeler üzerinde müziksel denemeler yapar ve yeni tınılar elde etmeyi hedefler.

"'Türkülere dönüş' gibi dönemsel anlayışların ya da 'yok olmaya yüz tutmuş' kültürlerin hatırlatılması ile yetinen muğlak çevrelerin terk edilmesi,

8 Shuker, a.g.e., 1998.

9 İdemen ve Özdemir, a.g.e., s. 13.

10 http://kardesturkuler.com/pages/1999kt.htm. (erişim tarihi:12 Ocak 2009)

'arkaik' bir kültürle değil, yeni müzikal tarzların yaratılmasında ön açıcı olabilecek güncel bir mirasla karşı karşıya olduğumuzun unutulmaması gerekiyor. Buradan hareketle asıl işimizin, bu mirastan 'güzel türküler' seçmek değil, müzikal öğelerin (ritm, vokal tarzları, ezgi yapıları, icra teknikleri gibi) geliştirilmesinde kafa yoracak araştırmacı bir faaliyete yönelmek olması gerektiğini düşünüyoruz"[11]

Kardeş Türküler grubu deneysel çalışmalarında "yeniden kurgulama" yöntemini kullanırken, öte yandan ana malzemeleri olan halk müziklerinin çalgısal çeşitliliğine ve karakterisitiklerine, sözlerdeki orijinal dilin vurgularına dikkat eder. Grup üyelerinin olanaklarına ve müzikleri tanıma düzeyine bağlı olarak vokal ve ritimsel denemelere gittiği görülür. Grup, yaratıcılık sınırlarını belirlemez, gelişmeye açık bırakır: *"Bizim bu hat, aslında sınırları olmayan bir şey. Bu anlamda çok geniş bir olanak var. Etnik müziklerden yola çıkarak birçok şey yapılabilir. Kendi içinde pek çok hat olan bir şey bu. Biz de tam kestiremiyoruz neler olabileceğini"*[12].

Kardeş Türküler'in albümleri incelendiğinde çalgısal çeşitliliğin sürekli bir devinim içinde olduğu, her albümde biraz daha genişletilerek tınısal yoğunluk sağlandığı ve bir sonraki albümün bir öncekine göre daha fazla elektronik olanaklar içerdiği dikkat çeker.

Yaratıcı ve Kullanıcı Oryantasyonu Açısından Kardeş Türküler

Bir disiplin olarak etnomüzikolojide de kullanılan "çok kültürlülük/kültürel çoğulculuk" (multi-culturality/cultural pluralism), farklı kültürlerin bir ulusun kültürel dokusunu oluşturacak kadar bir arada ve birbirleriyle barışık olduğu bir hali temsil eder. Dolayısıyla burada söz konusu olan çok kültürlülük; özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinde meydana gelen iş göçü, politik sığınma vb. nedenlerle göç sonucunda oluşan ve bir ulusun kültürel dokusunu aşan (kimi görüşlere göre dokuyu bozan) "çoğul kültürlülük" (cultural-plurality) kavramından farklılaşır[13]. Bu bağlamdan hareketle kültürel çoğulculuğun, kültürel bir zenginliğe kaynaklık ettiği görüşünü savunan Kardeş Türküler, Türkiye'de bu çeşitliliğe yönelik yerleşik resmi ideoloji yaklaşımı "ulusalcı" bir çerçeveye sahip olduğundan, politik olarak algılanır. Özellikle Kürt kültürünün/kimliğinin önemli bir bileşeni olan Kürtçe'nin Kardeş Türküler'in albümlerinde yer alması, bu politik algının oluşmasında başat

11 Kardeş Türküler 1999: "Doğu" Albümü.

12 İdemen ve Özdemir, a.g.e., s. 13.

13 Yetkin Özer, *Müzik Etnografisi: Alan Çalışmasında Yöntem ve Teknik*, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 2002, s. 33.

unsur olmuştur. Örneğin, Kardeş Türküler'in "Doğu" (1999) albümünde yer alan, sözlerinin bir kısmının Türkçe, bir kısmının da Kürtçe seslendirildiği "Kara Üzüm Habbesi" adlı parçanın klibi, 2000 yılında RTÜK (Radyo Televizyon Üst Kurulu) tarafından ve kimi ulusalcı çevrelerce politik bir tutum olarak (etnik ayırımcılık anlamında) algılanmış ve klip yayından kaldırılmıştır[14]. Ancak Kardeş Türküler grubu, müziklerinin ideolojik çağrışımlara açık olduğunu kabul etmekle beraber albümlerinde müziksel düzleme odaklandıklarını ve politik tavırdan uzak durmaya özen gösterdiklerini belirtir.

Müzik bir kimlik taşıyıcısıdır ve taşıdığı kimliği kimi simgelerle ortaya koyar. "*Müzikten beklenti bir kimliğin altını çizmekten ibaret olduğunda, bunun için çoğunlukla belli bir repertuarın, belli anlamlar taşıyan ilahilerin, şarkıların, melodilerin, ritmlerin, enstrümanların veya dansların varlığı yetmekte, müziksel realizasyon ise ikinci planda kalmaktadır*"[15]. Müzik salt bir biçimde üretenin ve seslendirenin duygu aktarımı değildir. Müzik, onun bir parçası olan izler kitlenin de içinde yer aldığı bir olgudur; izler kitleyi toplumsal, tarihsel ve kültürel bilinç düzeyinde içine çeker ve müziğe dahil eder. Müzik gizemli bir simge gibidir, salt ve belirgin bir duygulanım oluşturmaz.

Müzik, içinde her zaman politik tutum da barındırmıştır. Bu politik tutum kilise müziğindeki tahakküme son vermek amacıyla geliştirilen operaya, folk müziğinin de saray müziğine ve aristokrasiye karşı sınıfsal bir başkaldırı anlamları taşıması gibi tarihin derinliklerinden bugüne kadar süregelmiştir. Ancak üretenin müziğe yüklediği anlam ile o müziği tüketenin, müziğe yüklediği anlam kimi zaman örtüşmeyebilir. Örneğin; Kardeş Türküler, çalışmalarında sürekli olarak "kardeşlik", "bir arada olma'" ve "kültürel zenginlik" gibi kimi söylemler geliştirirken, Kardeş Türküler, ulusalcı izler kitle tarafından bu söylemlerinin tam tersi bir tutumla değerlendirilmiş ve ulusal birliğe bir tehdit unsuru olarak algılanmışlardır. Kardeş Türküler'in kamuoyunda oluşan bu algıya ve vermeye çalıştıkları mesajın manipüle edildiği hususunda itirazları vardır. "Doğu" (1999) albümündeki açıklamaları, Kardeş Türkülerin hangi yönelimde olduklarını anlamamız açısından önemlidir:

"*...Öte yandan 'kayıp bir geçmişin' izini sürmek, bozulmadan kalmış 'saf, naif ve otantik gelenek' arayışı ise kurgusal ve hayali olmanın ötesinde tehlikeli ideolojik çağrışımlara açık, idealize edilmiş bir etnik benlik iddiasına eklemle-*

14 Türkiye'de devlet televizyonu TRT tarafından 2009 yılının başından itibaren Kürtçe yayın yapan TRT-6 kanalı yayın hayatına başlamıştır.

15 Martin Greve, *Almanya'da "Hayali Türkiye"nin Müziği*, Çev. S. Dingiloğlu, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 305.

nebilir. O halde etnik müzik alanının farklı kültürel/politik tavır alışların hizmetine girmeye uygun riskli bir alan olduğunu söylemek abartılı olmamalıdır. Doğu albümünde bu tehlikelerden uzak durmaya özen gösterilirken, müzikal düzlemde yapılan yorumların ve düzenlemelerin temel referans noktası, bu coğrafyada müziğin hayat içinde oluşturduğu alımlanma ve hissiyat biçimleri olmuştur. Dolayısıyla grubun, araştırmalarda vardığı sonuçlar ile sezgisel olarak bulduğu veriler bu referans noktasıyla uyumlu olmak zorundaydı"[16].

Kardeş Türküler'in müziksel üretimlerine dayanak olan söylem ile müziklerinin izler kitle tarafından algılanması konusu, "yaratıcı yönelimi" ve "kullanıcı yönelimi" kavramları çerçevesinde açıklanabilir. Bunlardan yaratıcı yönelimi, "*müzik ya da başka ifade kültürü biçimleri üretmek ya da yaratmak için gereken bilgi ve edime sahip insanların düşünce çerçevesidir*"[17], kullanıcı yönelimi ise, "*ifade kültürünün ürünlerinden ve bunların sergilenmesinden hoşlanan ama nasıl üretildiklerine ilişkin bilgisi pek az olan ya da hiç olmayan insanların karakteristik özelliğidir*[18]" Kullanıcı yönelimi izler kitle, yaratıcı yönelimi de müzisyen eksenli kavramlardır. Bu kavramlar aynı zamanda kendi eksenlerindekileri betimlerler. Kardeş Türküler grubu müziksel düzenlemelerinde, performanslarında kullandıkları çalgılarda, kullandıkları dillerde hatta telaffuzlarında, konserlerinde giydikleri kıyafetlerinde yaratıcı yönelimleri çerçevesinde özenli davranırlar. Oysa kullanıcı yöneliminde olan izler kitle, konser anında bu gibi endişelerin hiç farkında olmayabilir. Örneğin; bir Kardeş Türküler konserinde izler kitle olarak bulunan ve Kürt kimliğini yaşamak isteyen Kürt topluluğu için Kardeş Türküler'in yaratıcı yöneliminin pek çok niteliğinden daha önemlisi, toplum içinde meşru görülmeyen Kürtçenin şarkılara eşlik edilerek kullanılmasıdır. "*Dinleyicinin bir metni ya da pratiği kullanmasıyla metni üretenin onu kullanması arasında çoğu zaman çelişki vardır*"[19].

"*Müziğin anlamı kendi doğasından çok bireyin algılamasıyla yakından ilişkilidir*"[20]. İnsanlar müziği dinlerken nesne dünyasından çıkar, düşünceler ve duygular alemine girer. Örneğin, bir arabesk konserini betimleyen Stokes'a göre: "*Konserin sonuna doğru halk konserlerine gelen grupların hepsi kendi iç dünyasına dalıp kaybolduğundan giderek atomize olduğu ve dağıldığı*

16 www.kardesturkuler.com /albümler (erişim tarihi: 12 Ocak 2009)

17 John E Kaemmer., *Music in Human Life: Antropological Perspectives on Music*, Austin, University of Texas Press, 1993, s.130.

18 a.g.e.

19 John Storey, *Popüler Kültür Çalışmaları*, İstanbul, Babil Yayınları, 2000, s. 119.

20 Kaemmer, a.g.e., s.108.

görülür"[21]. Aynı seslendirmeyi dinleyen ve benzer sosyokültürel geçmişe sahip olan kişiler dahi, müziği birbirlerinden farklı içselleştirir. İzleyici müziği sadece hoşuna gidiyor diye izleyebilir, estetik olarak yüklediği değer sonucu sadece beğenilerle değerlendirebilir. İzler kitlenin müziğe dayalı görüşlerinde estetik değerleri, müzik zevkleri ve politik ideolojileri arasında bir bağ bulunur. Politik görüşlere zemin oluşturan ya da bu görüşleri dile getiren kimi ifade kültürleri, ilgili kişiler için estetik bir değer taşır. Başka bir deyişle estetik değerler, ilgili ifade kültürünün politik görüşlerinin paralelliği ile ilişkilidir. Dolayısıyla Kardeş Türküler'in yaratıcı yönelimi politik olmayan söyleme otururken, izler kitlenin kullanıcı yönelimi grubun müziğini politik olarak algılama yönünde biçimlenmiştir.

Sonuç

Müzik türleri ortaya çıktıkları dönemin toplumsal, kültürel, politik, teknolojik özelliklerini yansıtır. *Rock* müzik içinde gelişen konsept albüm formu, çeşitli müzik tarzlarındaki söylemlerin ifadelendirilmesinde kendine kullanım alanı bulmuştur. Türkiye'de de bu kavram farklı müzik tarzları içinde kullanılmış, ancak bu kullanımlar formun Türk popüler müzik üretimi içindeki yerini oluşturmada henüz belirleyici olamamıştır.

Konsept albüm, bilinen başka örnekleriyle sınıfsal çelişkilere de gönderme yapan bir albüm türüdür. Kardeş Türküler'in "Doğu" ve "Bahar" albümleri konsept albüm formunu, etnik müziği malzeme olarak kullanan ve etnisiteye gönderme yapan yeni bir sentezle bireştirir. Kardeş Türküler'in konsept albüm çalışmaları, "müziklerin somut başlıklara dayalı prodüksiyonlar kapsamında ele alınmasının etnik müziklerle kurulacak deneysel ilişkiyi daha sağlıklı bir zemine oturtabileceği" (Kardeş Türküler 1999: "Doğu") düşüncesi bağlamında olmuştur. Grubun, konsept albüm formunu "yeni müzikal tarzların yaratılmasında ön açıcı olabilecek güncel bir miras" olarak niteledikleri etnik müzikler yoluyla belli bir müzik ediminin sorunlarına gönderme yaparak kullanması, formun Türkiye'de yeni bir kullanım yolunu açmış ve kullanım alanının genişlemesine katkıda bulunmuştur.

Bu çizginin Türkiye'de gelişmesi sezilmektedir: Muammer Ketencoğlu'nun Anadolu zeybeklerini ele aldığı "Karanfilin Moruna" (2001) albümünde zeybek formunun yalnızca Ege bölgesine ait olmadığı, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgesi'nde, Kıbrıs'ta, sayıca daha az da olsa Karadeniz Bölgesi'nde de zeybek havalarına rastlandığı vurgulanmış; farklı düzenlemeleriyle zeybek-

21 Martin Stokes, *Türkiye'de Arabesk Olayı*, İstanbul, İletişim Yayınları,1998, s. 185.

lerin aynı zamanda Yunanistan'daki yaygın kullanımına dikkat çekilmiştir. Ayrıca, Muammer Ketencoğlu'nun "İzmir Hatırası" (2008) albümünde de 1922 öncesi İzmiri'nin çok kültürlüğünü yansıtan Türkçe, Rumca ve Yahudi İspanyolcası'nda söylenen türkülerin yer aldığı ve bu çerçevede deneysel çalışmaların yapıldığı görülür. Metin- Kemal Kahraman'ın "Sürela" (2000) başlıklı konsept albümünde *göç/sürgün* teması çerçevesinde Dersim'deki toplumsal yaşam ve kültürel çeşitlilik işlenmiştir.

Müziğin doğasında politik bir tartışma platformu yaratmayı barındırması, onun tınısal unsurlarının ötesinde de bir uzam kapsadığını gösterir. Kardeş Türküler grubunun müziksel üretimlerine dayanak olan 'aynı coğrafyada yaşayan halkların kardeşliği' söyleminin izler kitle tarafından politik olarak algılanması durumu, grubun malzeme olarak kullandığı etnik müziklerin sahibi etnik kimliklerin Türkiye'de nasıl algılandığıyla ilgilidir.

KAYNAKÇA

Greve, Martin, *Almanya'da "Hayali Türkiye"nin Müziği*, çev. S. Dingiloğlu, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

İdemen, Siren ve Özdemir, Ulaş, "Cudi'de Bir Tavus Kuşu", *Roll Dergisi*, no. 49, İstanbul, 2000.

Kaemmer, John E., *Music in Human Life: Antropological Perspectives on Music*, Austin, University of Texas Press, 1993.

Kahyaoğlu, Orhan, *Bülent Ortaçgil: Ayrı Düşmüşüz Yan yana,* İstanbul, Çiviyazıları, 2002.

Mutlu, Erol, "BGST Müzik Birimi'nin Albüm Çalışmaları 'Hardasan - Azeri Şarkıları' ve 'Kardeş Türküler'", *Dans Müzik Kültür/Folklora Doğru,* no. 63, s. 333-344, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1998.

Saysel, A. Kerem, "Kardeş Türküler", *Dans Müzik Kültür/ Folklora Doğru*, no. 62, s. 379-387. İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1996.

Shuker, Roy, *Key Concepts In Popular Music*, London, Routledge, 1998.

Stokes, Martin, *Türkiye'de Arabesk Olayı*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.

Storey, John, *Popüler Kültür Çalışmaları,* İstanbul, Babil Yayınları, 2000.

Özer, Yetkin, *Müzik Etnografisi: Alan Çalışmasında Yöntem ve Teknik*, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 2002.

Albümler

Kardeş Türküler, "Kardeş Türküler" Albümü, Türkiye, Kalan Müzik, 1997

Kardeş Türküler, "Doğu" albümü, Türkiye: Kalan Müzik, 1999.

Kardeş Türküler, "Hemavaz" albümü, Türkiye: Kalan Müzik, 2002.

Kardeş Türküler, "Bahar" albümü, Türkiye: Kalan Müzik, 2005.

WEB Kaynakları

http://kardesturkuler.com/pages/1999kt.htm

www.kardesturkuler.com /albümler (12/01/2009)

BAHAR 2010
İNSAN BİLİMLERİ DERGİSİ

idea

SERBEST KONULU MAKALELER

Didem Bayındır-Yenici, Çocukları konumlandırmak: Evlatlarımız mı, altkültür üyeleri mi, yoksa geleceğin yurttaşları mı?

Deniz Vardar, "Popülizm"i kavramlaştırma-kuramlaştırma çabaları ve Türkiye siyasal yaşamında bir kullanım denemesi

Aylin Kılıç, "Kutsal Meryem" mi "lanetli Havva" mı?: mitoloji, din ve bilimde kadın imgesi üzerinden bir "Antichrist" değerlendirmesi

SERBEST KONULU MAKALELER

Ester Ruben, Yardımcı bir tedavi yöntemi olarak okuma terapisi: Bir kişisel deneyim

E. Filiz Dürük ve İlhan Ersoy, "Konsept Albüm" formunun Türk popüler müzik üretimi içindeki yeri: Kardeş Türküler grubu örneği

CUMHURİYET VE DEMOKRASİ

İlter Turan, Demokrasi tip ve tipolojileri

Frank Lovett, Republicanism and democracy

David Wootton, Cumhuriyetçiliğin gerçek kökenleri: Baron'un müritleri ve Venturi

Ece Öztan, Cumhuriyetçi yurttaşlık, çokkültürlülük ve kadın yurttaşlar

Jean-Yves Frétigné, Günümüz Fransa'sında Cumhuriyet ve Ulusal Kimlik

ISSN 1309-0631